

Dejepis

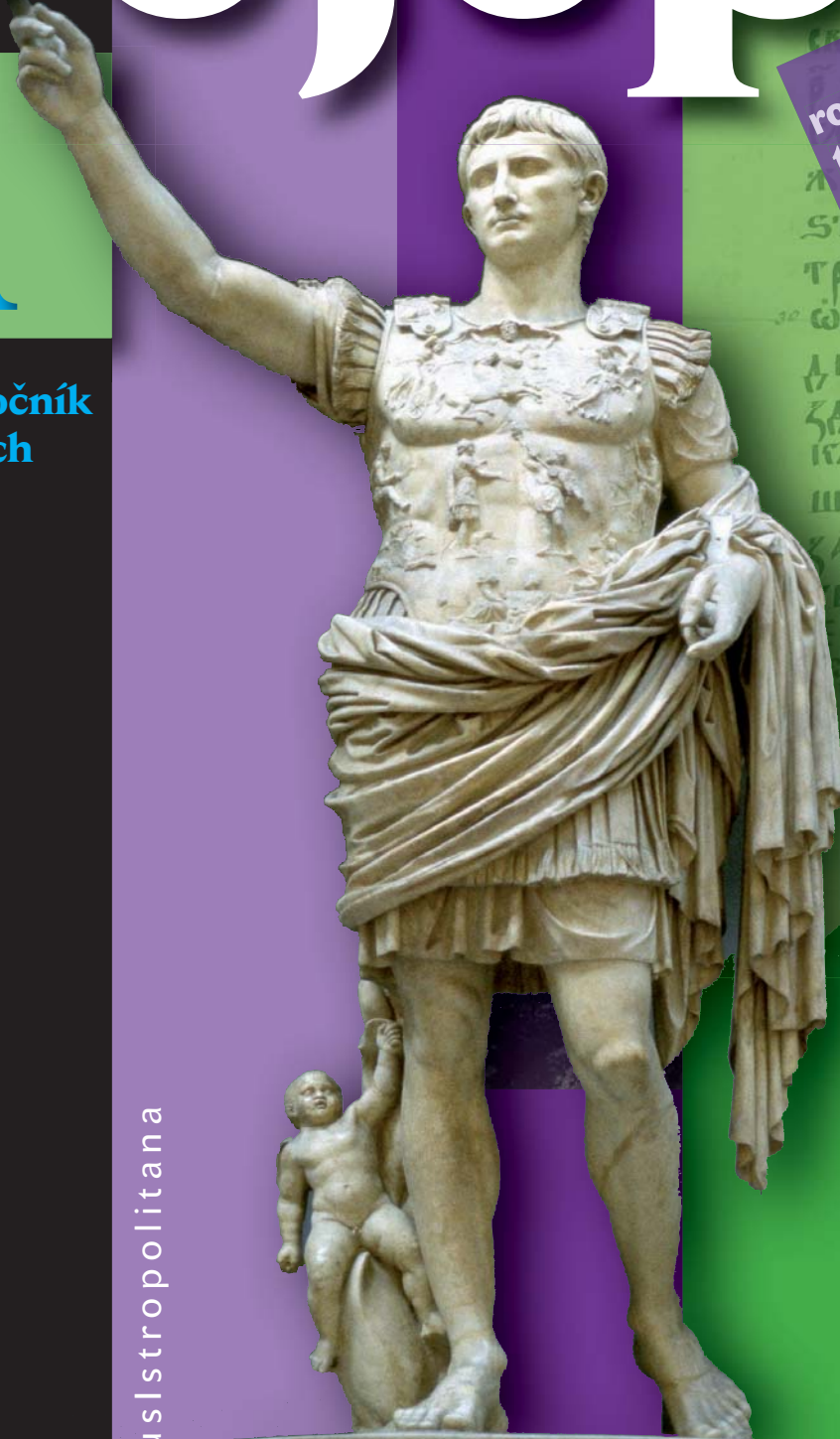
Pracovní zošit

1. časť

1

pre 1. ročník
stredných
škôl

rozširujúci
tematický
celok

OrbisPictusIstropolitana

Od praveku k najstarším civilizáciám

rozširujúci tematický celok

Autori

doc. PaedDr. Miroslav Kmeť, PhD.

PaedDr. Dana Vasilová, PhD.

Lektori

Mgr. Ľubica Kaľavská

Mgr. Juraj Kredátus, PhD.

Mgr. Martin Kríž

PaedDr. Hana Mlynarčíková

PhDr. Iveta Onušková

Dizajn

Karol Rosmány

Fotografie

Orbis Pictus Istropolítana,

www.photos.com

Ilustrácie

Viktor Csiba

Mapy

RNDr. Daniel Gurňák, PhD.

Vydal ©

Orbis Pictus Istropolítana, spol. s r. o.

Miletičova 7, 821 08 Bratislava

v roku 2011

Zodpovední redaktori

Mgr. Ivana Černáková

Mgr. Ľubomír Lábaj

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR vydalo odporúčáciu doložku pre materiálny didaktický prostriedok Dejepis 1 – pracovný zošit pre stredné školy, 1. časť od autorov M. Kmeťa a D. Vasilovej prípisom č. 2011-7527/18152:2-919 zo dňa 16. 5. 2011 a zaraďuje ho do zoznamu odporúčaných materiálnych didaktických prostriedkov.

Prvé vydanie

Všetky práva vyhradené!

Kopírovať, rozmnožovať a šíriť toto dielo alebo jeho časť v akejkoľvek podobe bez súhlasu majiteľa práv je trestné.

ISBN 978-80-8120-059-5

3. Od praveku k najstarším civilizáciám

3.1 Dejiny pravekých ľudí

1. Stručne charakterizujte obdobia praveku. Doplňte tabuľku.

A	Časové ohraničenie*	Druh človeka	Spôsob obživy	Nástroje / artefakty	Svetové náleziská	Náleziská na Slovensku
Najstarší paleolit	2 500 000 – 1 000 000 pred Kr.	Homo rudolfensis Homo habilis Homo ergaster	zber/lov	palice, kamene	Východná Afrika/Olduvai	
Starý paleolit	1 000 000 – 250 000 pred Kr.	Homo erectus Homo antecessor Homo heidelbergensis	zber/lov	pästný klin, jednoduché kamenné nástroje	Jáva, Čou-ku-tien Vérteszölös Grand Dolina	Nové Mesto nad Váhom, Bratislava, Spišské Podhradie, Vyšné Ružbachy
Stredný paleolit	250 000 – 35 000 pred Kr.	Homo sapiens neanderthalensis Homo sapiens sapiens (človek dnešného typu)	zber/lov	hroty, škrabádlá, nože, oštep	Neanderthal Šanidar La Chapelle, Krapina	Gánovce, Šaľa, Bojnice
Mladý paleolit	35 000 – 8 200 pred Kr.	Homo sapiens sapiens		nástenné maľby, rezby, plastiky	Cro – Magnon Aurignac Solutré Dolní Věstonice	Plavecký Mikuláš, Nové Mesto nad Váhom, Moravany nad Váhom, Cejkov, Barca, Trenčín
Mezolit	8 200 – 6 000/5 000 pred Kr.			luky, lyže, sane, lodky, harpúny, siete, udice		Veľký Slavkov, Veľká Mača, Streda nad Bodrogom
Neolit	6 000/5 000 – 3 200 pred Kr.		roľníctvo pastierstvo			Hurbanovo, Nitra, Bíňa, Domic, Michalovce
Eneolit (chalkolit)	3 200 – 1 900 pred Kr.		poľnohospodárstvo, remeslá	drevené radlo, práca s kovmi – meďou a zlatom		Brodzany, Nitra, Tibava

* Časové údaje sú prispôbené chronológii praveku Slovenska

B	Časové ohraničenie*	Špecifické črty obdobia	Náleziská na Slovensku
Staršia bronzová doba	1 900 – 1 500 pred Kr.	<ul style="list-style-type: none"> ■ pokročila delba práce a k mužským činnostiam v poľnohospodárstve pribudlo vojenstvo; ■ strediská na strategicky výhodných vyvýšeninách; ■ spracúvaniu bronzu sa venovala málopočetná skupina špecialistov; ■ rozsiahla výroba keramiky 	Santovka, Nitriansky Hrádok, Spišský Štvrtok, Gánovce
Stredná bronzová doba	1 500 – 1 250 pred Kr.	<ul style="list-style-type: none"> ■ rozšírenie mohylových kultúr; ■ pri výrobe pracovných nástrojov sa takmer prestal používať kameň, spracúvala sa kosť, rohovina, bronz 	Barca, Čaka, Nižná Myšľa, Hrochoť, Ľubietová, Rimavská Sobota, Martin, Zvolen
Mladšia a neskorá bronzová doba	1 250 – 700 pred Kr.	<ul style="list-style-type: none"> ■ nastali významné spoločensko-ekonomické zmeny, ktorých vyjadrením je budovanie silných opevnených hradísk vojenského, správneho a výrobného charakteru; ■ žiarové pochovávanie na popolnicových poliach; ■ rozvíjali sa ďalšie techniky spracovania kovov (tepanie, nitovanie, výroba drôtu...) 	
Staršia železná doba – halštatská	700 – 400 pred Kr.	<ul style="list-style-type: none"> ■ rozvíjala sa nielen ťažba železa, ale aj olova, zlata a soli; ■ typické výšinné opevnené hradiská; ■ bohatá výbava hrobov kmeňových náčelníkov; ■ prienik výdobytkov gréckej a etruskej civilizácie zo Stredozemia 	Dunajská Lužná, Molpír (Smolenice)
Mladšia železná doba – laténska	400 – 1 pred Kr.	<ul style="list-style-type: none"> ■ keltské osídlenie; ■ rozmach dolovania a spracúvania kovov 	Bratislava, Havránok (Liptovská Mara), Horná Lehota

a) Napíšte, z ktorého obdobia pochádzajú prvé nálezy človeka dnešného typu.

b) Pomenujte obdobie, od ktorého človek ovláda prácu s kovmi.

c) Z ktorého obdobia pochádzajú archeologické nálezy v Moravoch nad Váhom?

Zistite názov najvýznamnejšej pamiatky nájdenej v tejto lokalite.

.....
.....

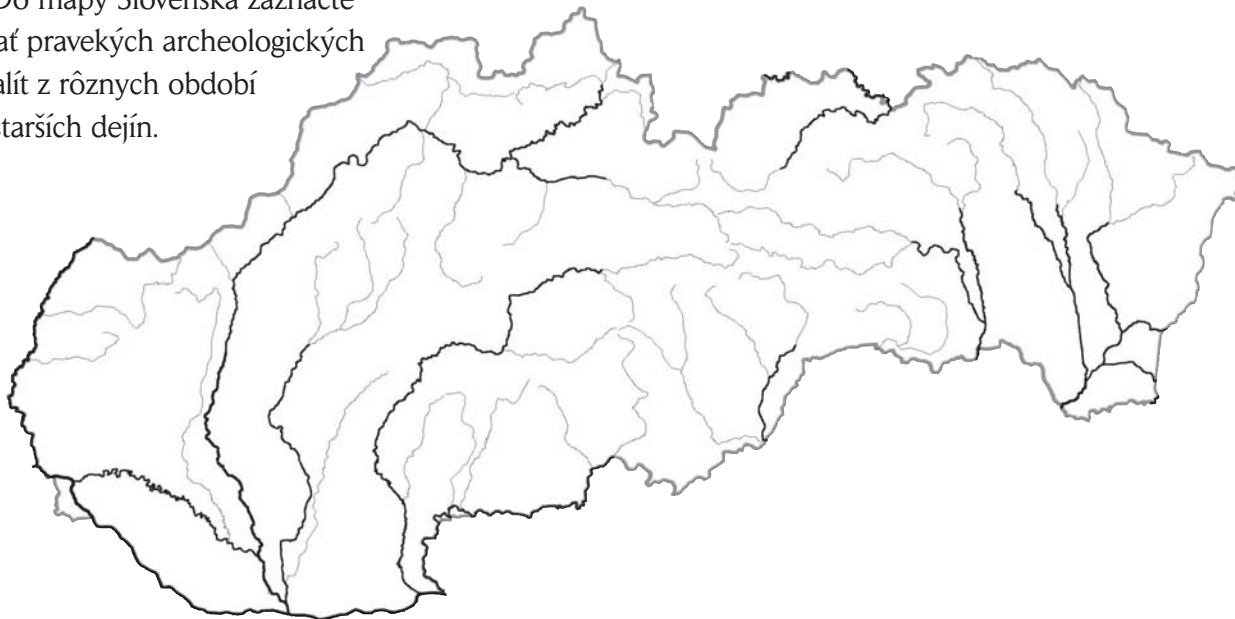
d) Charakterizujte staršiu bronzovú dobu.

.....
.....

e) Uvedte, v ktorom období dominuje mohylová kultúra.

f) Zistite, ktorému obdobiu u nás dominuje keltské osídlenie.

g) Do mapy Slovenska zaznačte desať pravekých archeologických lokalít z rôznych období najstarších dejín.

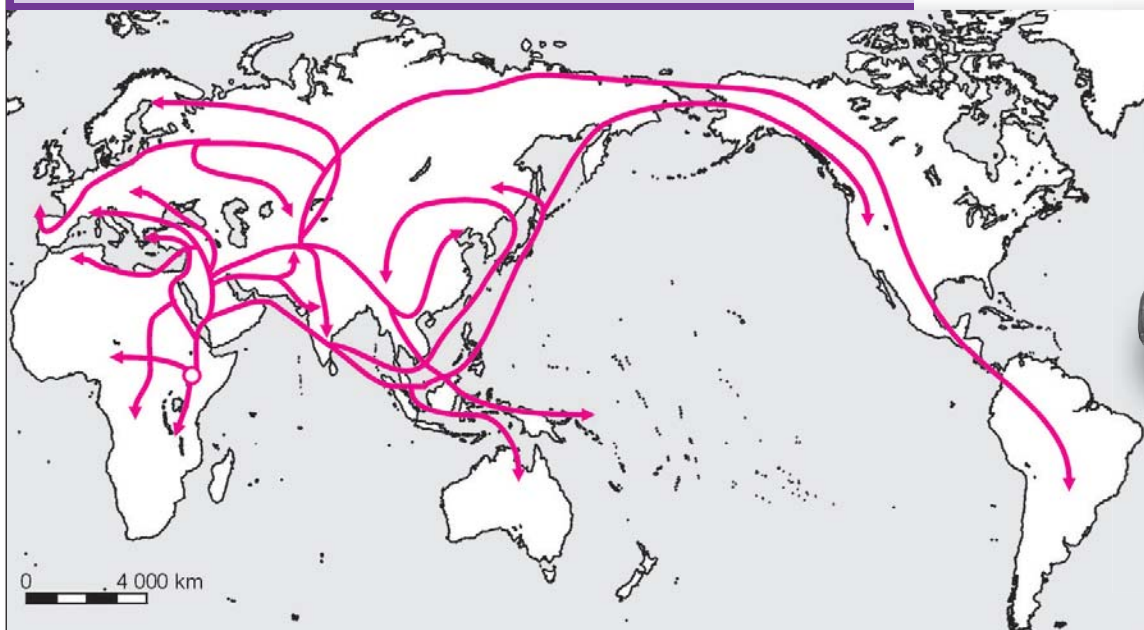

2. Vyberte z úryvku tri najdôležitejšie zistenia a porovnajte ich so zobrazením na mape.

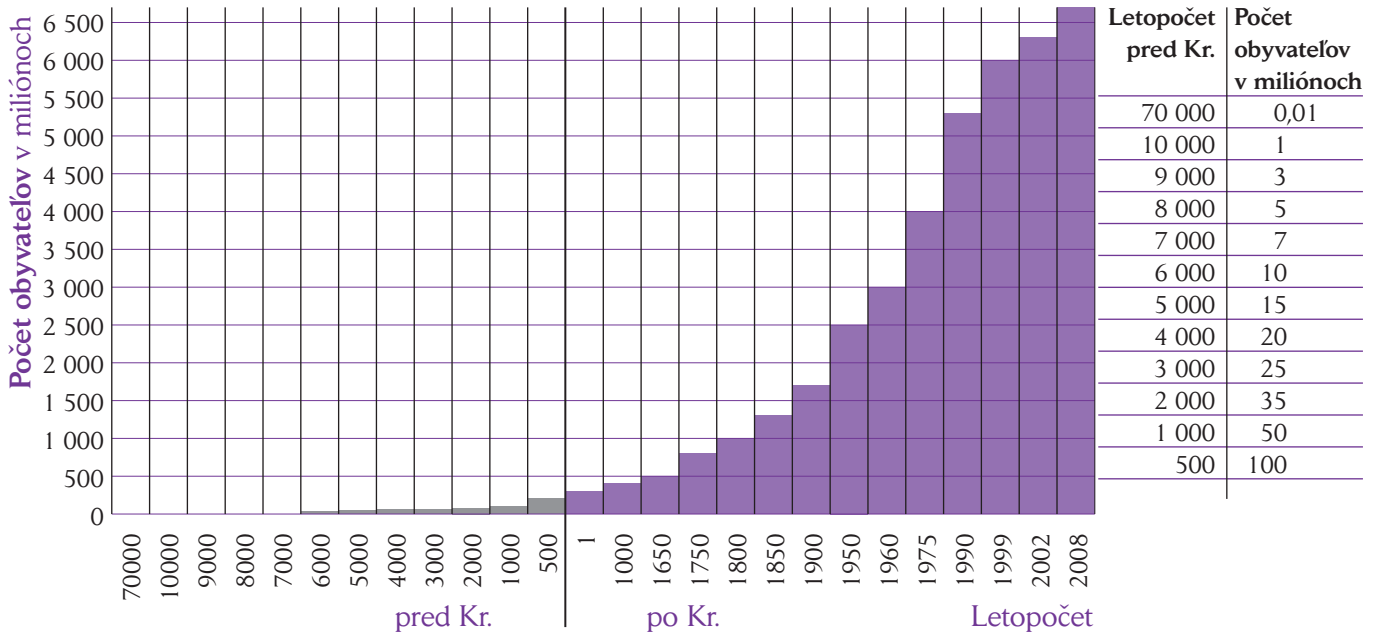
Prameň 1 / Pohľad historika

Úvahy o možnosti vystopovať históriu ľudstva pomocou genetickej informácie sú založené na fakte, že sme všetci príslušníkmi toho istého živočíšneho druhu Homo sapiens, teda existuje medzi nami vysoká miera genetickej príbuznosti, hoci sa v niektorých špecifických detailoch líšime. Podobnosť je založená na fakte, že všetko dnešné ľudstvo pochádza z jednej malej populácie ľudí žijúcich v Afrike pred maximálne 130-tisíc rokmi. Kvôli krutým podmienkam doby ľadovej sa táto populácia kedysi zmenšila na iba 10-tisíc individuí. To redukovalo počet prítomných genetických variácií natolko, že sa dá obrazne hovoriť o „**hrdle flaše**“, ktorým ľudstvo v minulosti prešlo. Keď pred 125-tisíc rokmi nastúpilo globálne oteplenie, táto zvyšná populácia expandovala. Jej potomkovia sa rozptýlili po africkom kontinente a čoskoro sa prvý Homo sapiens objavil v Európe, Ázii a neskôršie i na americkom kontinente. Všetky dovtedy existujúce ľudské druhy – ako napríklad európsky Homo neanderthalensis – boli postupne úplne nahradené druhom Homo sapiens a ničím neprispeli ku genómu súčasného ľudstva.

Steven Mithen: *Konec doby ľadovej. Dejiny ľudstva od r. 20 000 do r. 5000 př. Kr.* (2003)

3. Nárast počtu obyvateľov sveta, aký zažívame v súčasnosti, ľudstvo doteraz nezažilo.

a) Na základe údajov z tabuľky a charakteristiky období praveku v úlohe 1 pomenujte historické obdobie, v ktorom ľudstvo dosiahlo 1 milión obyvateľov.

b) Z údajov v tabuľke vyplýva, že od 6. tisícročia pred Kr. prudko stúpa počet obyvateľov. Vypíšte tri javy, ktoré to spôsobili.

c) Vyčítajte z grafu, koľko obyvateľov žilo na svete na prelome storočia.

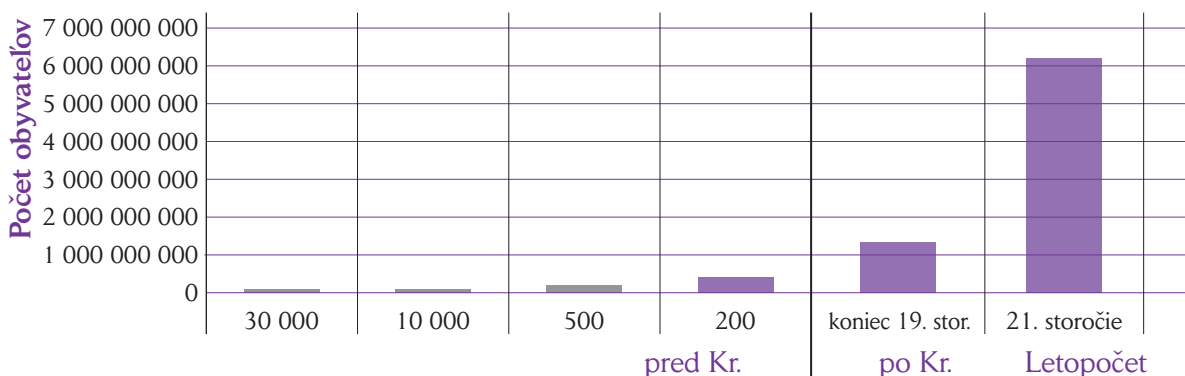
d) Vymenujte päť faktorov, ktoré spôsobili prudký nárast obyvateľstva v 20. storočí.

e) Vyhľadajte v grafe a vypíšte, koľko miliónov ľudí žilo na Zemi v roku 500 pred Kr. , na začiatku 19. storočia a v roku 1960 .

f) Nájdite v grafe rok, v ktorom hranica obyvateľov sveta dosiahla hranicu 4 miliárd.

g) Zistite, koľkonásobne sa za posledných 50 rokov zvýšil počet obyvateľov sveta.

h) Vypátrajte aktuálny počet obyvateľov sveta.

4. Na základe svojich doterajších vedomostí zhodnoťte súčasný populačný vývoj vo svete.

a) Zistite, v ktorých krajinách a oblastiach je problém populačnej explózie najvýraznejší.

.....

b) Podčiarknite príčiny rýchleho rastu obyvateľstva. Vymenujte jeho dôsledky.

vysoké prírastky obyvateľstva, nadmerné a neúmerné využívanie prírodných zdrojov, migrácia, starnutie obyvateľstva vo vyspelých krajinách, zmena štruktúry rodiny, znečistenie životného prostredia, klimatické zmeny, nedostatok materiálneho a energetického zabezpečenia pre celú populáciu, nedostatok potravy, hlad, rasové nezhody, náboženské nezhody, vojny a konflikty, životný štýl, vznik väčšieho množstva odpadov, nízka pôrodnosť vo vyspelých krajinách, zmeny v procese urbanizácie, zmeny počtu a štruktúry obyvateľstva, vysoká pôrodnosť v Ázii a v Afrike, nedostatok pracovných príležitostí, ekonomické problémy, zmeny v plodnosti

c) Uvedte, aký konečný dopad na ľudstvo môže mať premnoženie ľudí.

.....

d) Navrhňte riešenia nepriaznivého populačného vývoja ľudstva.

.....

.....

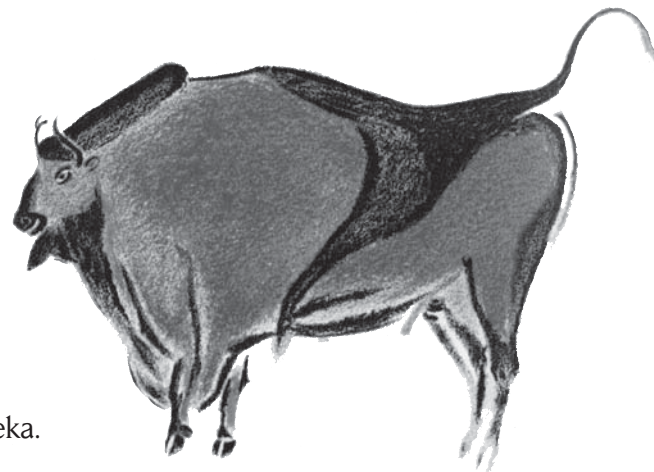
5. Kresba pravekého autora.

a) Opíšte obrázok.

.....

.....

.....

b) Zistite, akou technikou bol vytvorený.

.....

c) Uvedte, aký význam mala táto malba pre pravekého človeka.

.....

d) Napíšte, pre ktoré obdobie praveku sú typické tieto výtvarné prejavy.

.....

e) Vymenujte tri ďalšie konkrétne druhy výtvarného umenia pravekého človeka.

.....

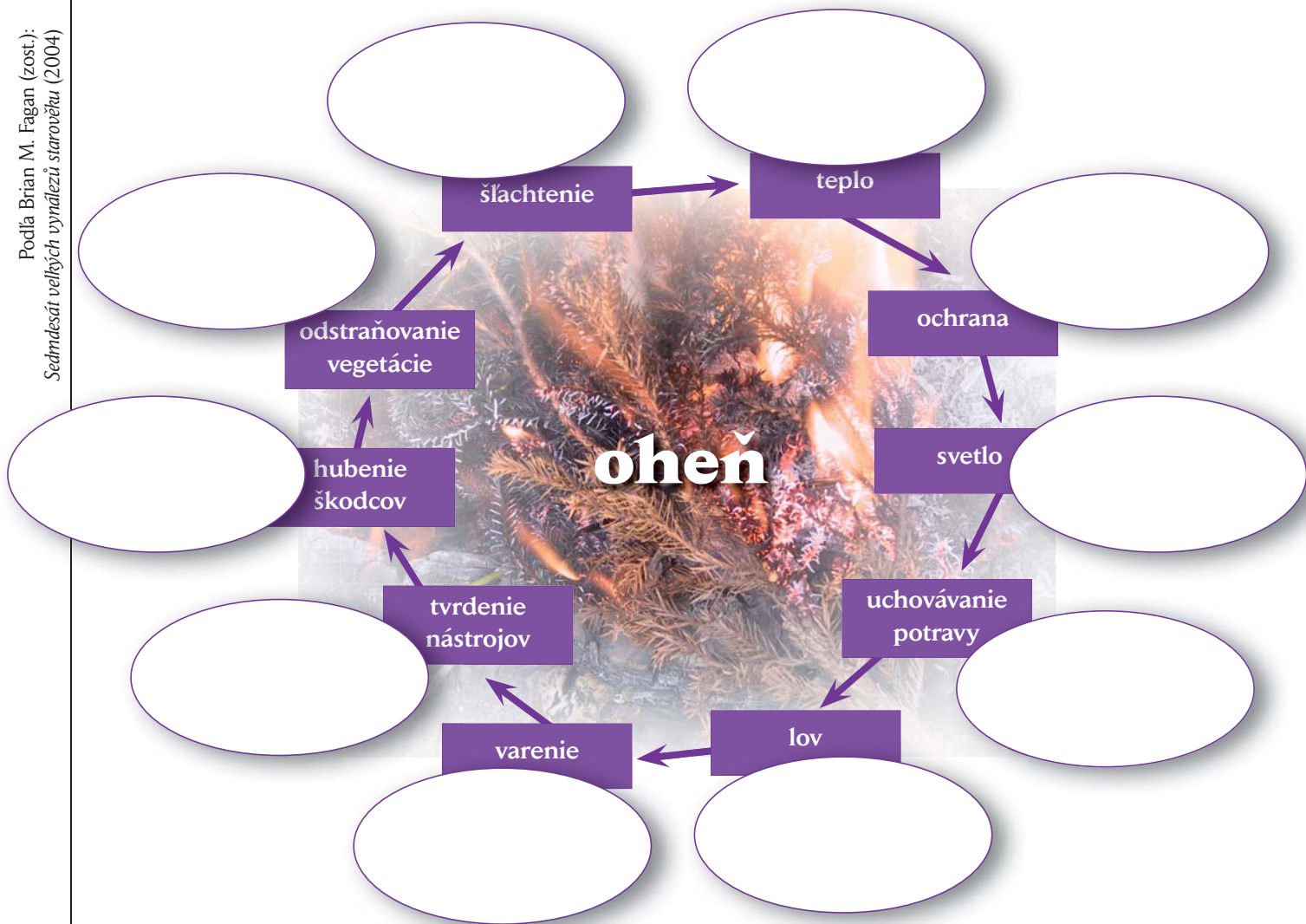
6. Bojnice sa zaraďujú medzi najstaršie a najvýznamnejšie lokality s paleolitickým osídlením na Slovensku. Prepoštská jaskyňa, ako významná európska sídelná lokalita neandertálskeho pračloveka, sa stala sídlom Múzea praveku na Slovensku. Na základe vedomostí o človeku neandertálskeho typu vytvorte propagačný materiál pre účely múzea.

Pomôžte si stránkou www.muzeumpraveku.sk.

7. Opíšte význam ohňa pre pravekého človeka podľa nasledujúcej schémy.

Podľa Brian M. Fagan (zost.):
Sedemdesiat veľkých vynálezů starověku (2004)

a) Ku každej oblasti významu ohňa uveďte konkrétny príklad.

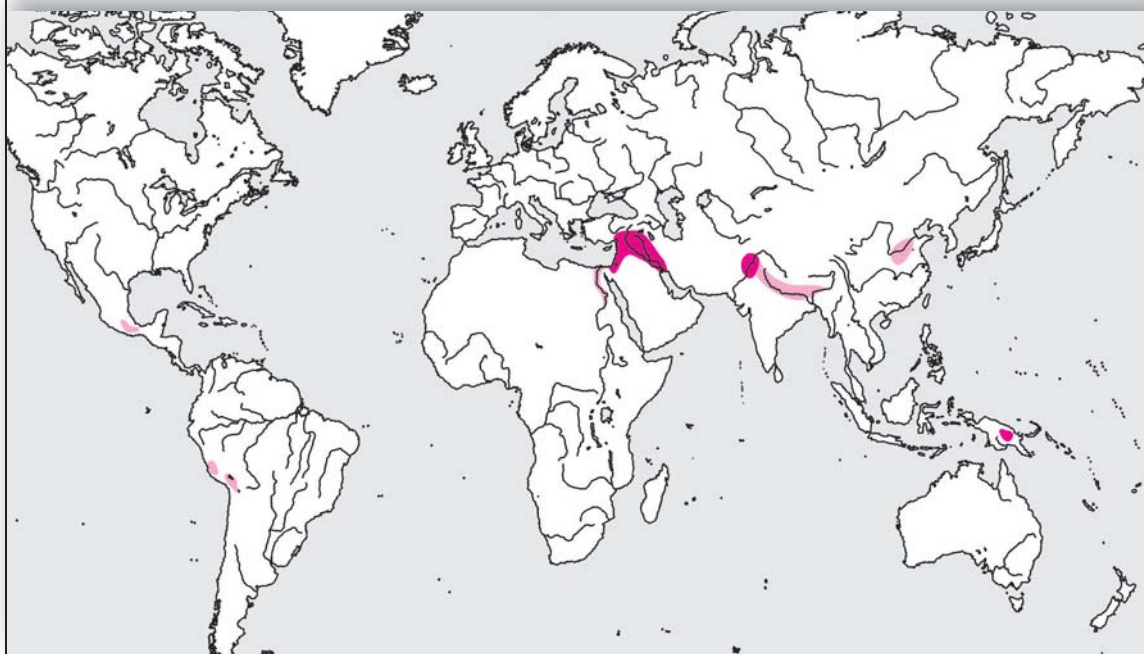
b) Zo schémy vyberte tie funkcie ohňa, ktoré využívajú i ľudia v 21. storočí. Svoj výber zdôvodnite.

.....

.....

8. Prečo sa vo vyznačených častiach sveta objavili najstaršie neolitické kultúry?

Pomenujte ich na mape.

● Najstaršie neolitické kultúry (8 000 – 6 000 pred Kr.)

● Neskoršie neolitické kultúry (6 000 – 4 000 pred Kr.)

a) Vypíšte základné zmeny v spôsobe života ľudí, ktoré spôsobila neolitická revolúcia.

b) Uvedte tri hlavné plodiny pestované vo vyznačených oblastiach.

9. Neolitickí ľudia a ich životné prostredie.

Prameň 2 / Pohľad historika

Roľníci sa usadili najprv na okraji lesa, kde bol dostatok vlhky aj úrodná zem. Najprv len zastavili postup lesa, potom ho začali aj kľčovať a zatlačali ho nazad. Do obnovenej stepi sa rýchlo vracali pôvodné druhy rastlín a živočíchov. Už však nemali toľko miesta ako predtým. Roľník uplatnil nové rastliny – najmä obilniny a ďalšie kultúrne plodiny, a s nimi burinu, kúkoľ alebo nevädzu – a rovnako zvieratá, nielen domáce, ale aj rozličné príživníky (napríklad hrdličky).

Časom bolo nižšej pôdy vhodnej na obrábanie málo. Človek začal zakladať polia vo vyšších polohách, pasienky vysoko v horách. Malo to ďalekosiahle dôsledky, a nie vždy pozitívne. V odlesnených horách začali napríklad vznikať krasové stepi, keď dážď splachoval nechránenú pôdu zo svahov a odkrýval spodné vrstvy, niekde až na skalnaté podložie.

V jaskyni sa nazbierala miestami vyše metra hrubá vrstva popola, rozličných odpadkov, črepov, celých aj zlámaných nástrojov, kostí a pod. Najhrubšia bola pri stenách, v kútoch a v príslých chodbičkách, na miestach s nízkym stropom, všade, kde niekdajší obyvatelia nežili a odpadky im tam nezavadzali. Obsahovala aj zvyšky zuhoľnateného obilia a kamenné drvidlá na zrno, ktoré dokazovali, že obyvatelia Domice boli roľníci. V jaskyniach žili len v zime, na jar sa presťahovali bližšie k svojim poliam a v neskorej jeseni sa znova vracali do jaskyne. Opakované osídlenie dokladali niekoľkokrát obnovované ohniská. Bolo to veľmi výhodné bývanie, aj v najtuhšej zime bolo v jaskyni okolo desať stupňov nad nulou, prezimovať sa teda dalo aj na nevyhrievaných miestach. Dva potoky, Domický a Styx, ponúkali dostatok pitnej vody.

Hlavné sídlo bolo vo veľkom výklenku, v ktorom sa našlo najviac ohnisk. Podľa nich dostal romantické meno – Sieň jedenástich plameňov. Ľudia tu nespali rovno na zemi, ale stavali si ľahké prístrešky, z ktorých ostali nielen neskôr zničené pôdorovsy a stopy nastlaných rastlín, ale aj odtlačky prútov v hline, ktorou izolovali prútené alebo trstinové steny. Veľmi jednoduché prístrešky chránili obyvateľov nielen pred chladom, ale aj kvapkajúcou vodou.

Pavel Dvořák: *Stopy dávnej minulosti 1. Slovensko v praveku* (2002)

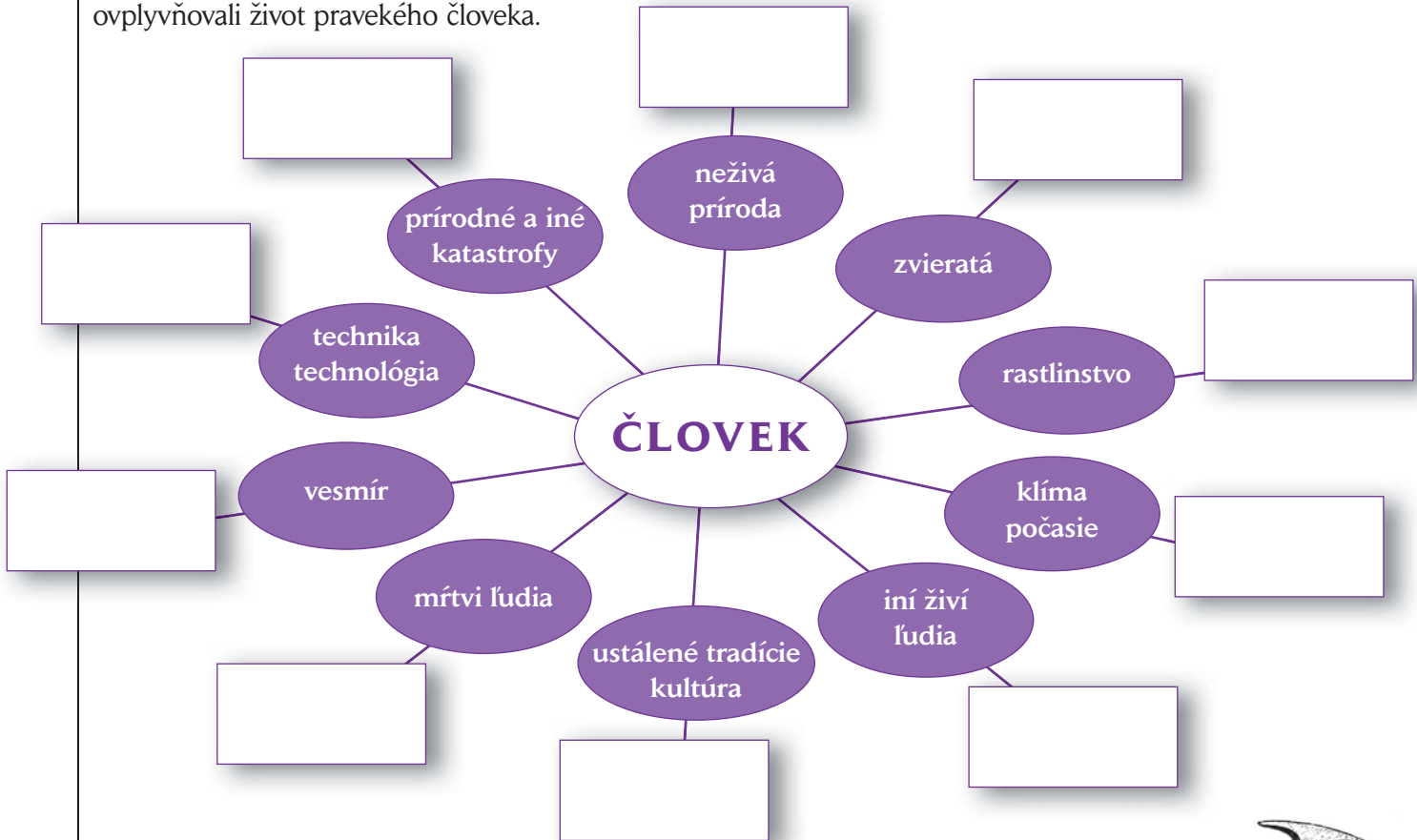
a) Vymenujte v štyroch bodoch dôsledky ľudskej činnosti na prírodné prostredie.

b) Uvedte, akú hlavnú výhodu malo prebývanie neolitických ľudí v Domici počas zimy.

c) Zistite, ktoré ďalšie pozoruhodné nálezy boli objavené v Domici.

10. Diagram znázorňuje faktory, ktoré ovplyvňovali život človeka v praveku.

a) Do diagramu doplňte po jednom konkrétnom príklade, ako jednotlivé faktory ovplyvňovali život pravekého človeka.

b) Vyberte päť faktorov, ktoré podľa vás najviac ovplyvňujú život človeka na začiatku 21. storočia. Svoj výber zdôvodnite.

11. Uvedte päť najdôležitejších dôsledkov objavu metalurgie na vývoj spoločnosti.

.....

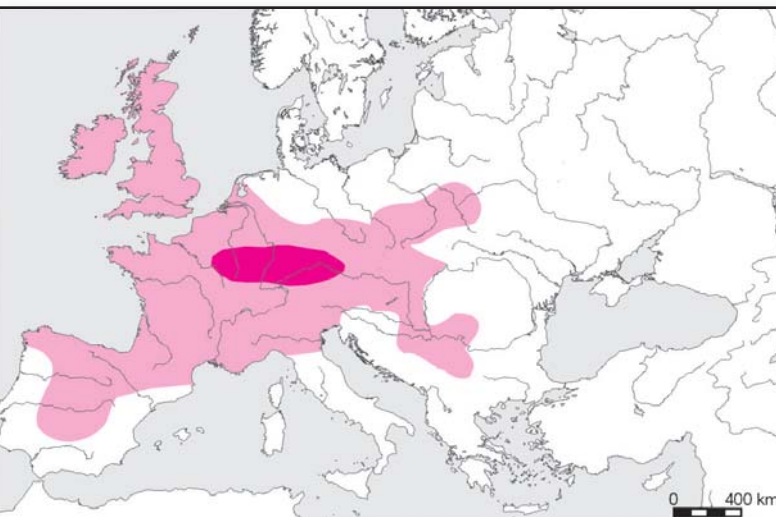
.....

.....

.....

.....

12. Kelti bývajú označovaní za zakladateľov európskej civilizácie a motívy keltskej kultúry patria medzi stále zdroje inšpirácií i pre moderné umenie.

Keltské osídlenie (1 500 – 1 000 pred Kr.)

Keltské osídlenie (400 pred Kr.)

a) Podľa mapy vypíšte názvy tých európskych krajín, ktoré nesú v sebe keltskú tradíciu.

b) Zistite päť geografických pomenovaní v Európe, ktoré majú keltský pôvod.

Prameň 3 / Pohľad historika

Kelti sú prvým historicky známym národom, ktorý osídlil Slovensko. Navyše od keltských čias vieme pomenovať aj ďalšie národy, ktoré u nás v rozličných časoch žili. Úžasné: pred takmer dvetisícpäťsto rokmi sa odohrala zlomová historická chvíľa, keď obyvatelia Slovenska po prvý raz dostali vlastné meno. Éra na našom území len hypotetických Ilýrov, Skýtov, Trákov, Kimerov a ľudí celkom bez mena sa končí. Pravda, nie úplne, aj u nás žili dedičia všetkých predchádzajúcich epoch, národy, o ktorých nevieme a ani sa nikdy nedozvieme, ako sa volali (ak vôbec nejaké meno mali). Archeológia zložitú situáciu vyriešila opatrne, podľa švajčiarskeho náleziska La Tène nazvala novú dobu laténom, mladšou dobou železnou. No je to čas historických Keltov, prvého konkrétneho národa v našich dejinách.

Pripomeňme si, že Kelti pôvodne žili len na južnom Slovensku pri Dunaji, na dolnom Váhu, Nitre, Hrone, na juhu Východoslovenskej nížiny, rýchlo však prenikli za bohatými ložiskami rúd aj do hôr, na severovýchodnú Moravu, severné Slovensko, do Sliezska a Poľska. Lenže neprichádzali do prázdnych priestorov, už od doby bronzovej v nich žili ľudia, príslušníci lužickej kultúry, a tí sa dostali pod hospodársky a určite aj vojenský tlak podunajských Keltov. Nikto nevie, ako ten tlak pôsobil, je však isté, že pôvodní Lužičania a Kelti spoločne vytvorili svojráznu, nám už známú púchovskú kultúru, nápadnú výraznými keltskými prvkami, ako je typický náhrdelník, rotačný žarnov, hrnčiarsky kruh, pluh so železným krojidlom i radlicou, sústruh, ale aj veľkými centrálnym hradiskami, ktoré v mnohom pripomínajú na juhu stojace oppidá.

Pavel Dvořák: *Stopy dávnej minulosti 2. Slovensko v staroveku* (2003)

Prameň 4 / Pohľad historika

V mladšej laténskej dobe dochádzalo k združovaniu pecí a hutníckych dielní – vznikali tak železiarske strediská (často v blízkosti oppid). Na prácu hutníkov priamo nadväzovala činnosť ďalších remeselníkov, hlavne kováčov a kovolejárrov, ktorí vyrábali početný rad nástrojov, z ktorých väčšina sa príliš nezmenila až dodnes – nákovy, kladivá, píly, píľky, nožnice, pilníky, britvy, udice, kosáky, kosy, radlice, vidly, rôzne vidlice a háky, reťaze, klince, kramle, skoby, závor, samozrejme i kovanie vozov, konských postrojov, podkovy, tiež obruče sudov a nádob, kuchynské náčinie, kľúče od domu a v neposlednom rade súbory súdobých zbraní: dlhé meče i kratšie mečičky, kopije, oštepky, kovanie štítov, hroty šípov. Do sféry veľmi jemnej práce so železom patrila výroba lekárskeho nástrojov.

Anna Bauerová: *Keltové v Čechách. Průvodce po památkách keltské kultury* (1996)

c) Charakterizujte pojmy späť s keltskou kultúrou.

bard

biatek

dolmen

druid

oppidum

d) Vyhľadajte informáciu, ktorú P. Dvořák zdôrazňuje v súvislosti s Keltmi.

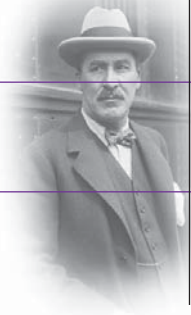

e) Vypíšte desať výrobkov keltských remeselníkov potrebných pre bežný život.

f) Nájdite päť archeologických lokalít na Slovensku s pamiatkami po Keltoch alebo ľuďoch púchovskej kultúry.

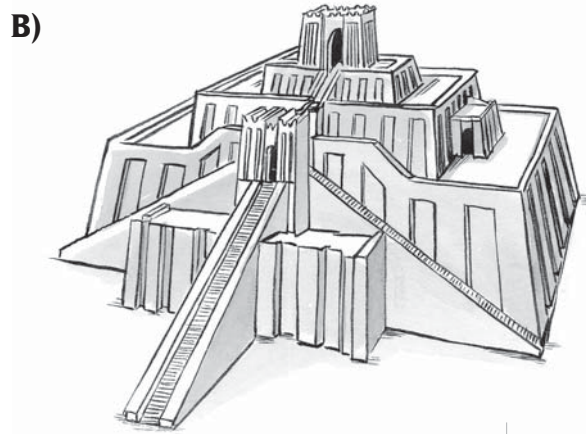
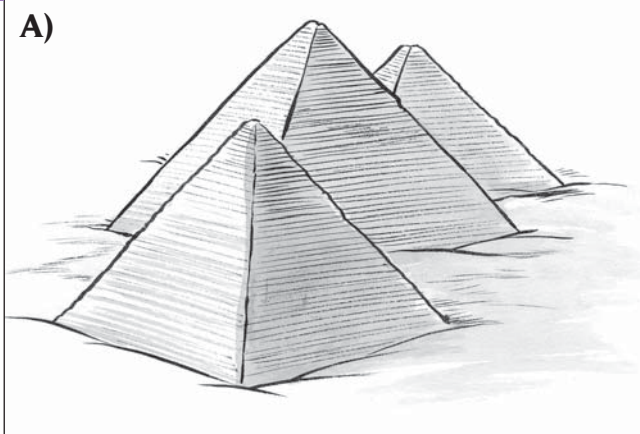

3.2 Zrod civilizácií

1. Doplňte informácie o archeologických objavoch, ktoré sú najvýznamnejšie pre poznanie praveku a starovekých civilizácií.

Objav	Lokalita	Rok	Meno archeológa	Vplyv názorov historikov
Staroveké mesto	Trója (Turecko)			
Jaskynné malby	Altamira (Španielsko)	1879		Zmena náhľadu na úroveň myslenia prehistorických ľudí
		1922	Howard Carter a lord Carnavorn	
		1900	Arthur Evans	
Hrobka kráľovnej Puabi	Ur (Irak)	1934	Leonard Woolley	
				

2. Porovnajete typické stavby dvoch starovekých kultúr. Doplňte údaje.

A**B**

Pomenovanie stavby

Krajina/oblasť výskytu

Opis stavby

Účel/využitie stavby

Materiál použitý na stavbu

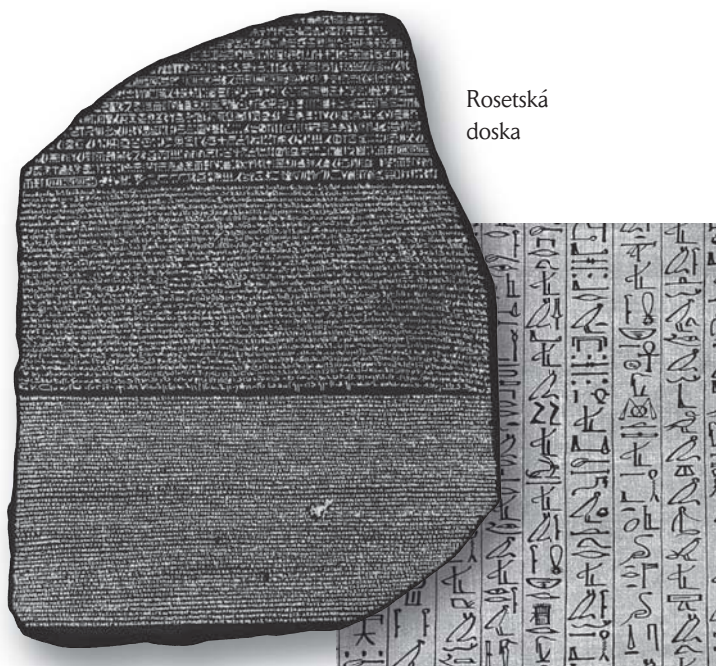
- 3. Používanie písma je medzníkom, od ktorého historici môžu pracovať so širokou škálou písomných prameňov. Na základe úryvku formulujte svoj názor, či písomné historické pamiatky sú zárukou úplného poznania minulosti.**

Prameň 1 / Pohľad historika

Musíme uznať, že napriek množstvu dokumentov skutočné historické pramene sú zriedkavé. Musíme skúmať náhodné pamiatky a texty, dávať pozor na zmienky, starostlivo skúmať „životopisy“ a príbehy o hrdinských činoch kráľov. Dejiny starovekého Egypta, ktoré teraz píšeme, obsahujú rozsiahle hmlisté miesta. Z tridsiatich dynastií poznáme len tretinu – aj to iba čiastočne – takých, ktorých chronológiu môžeme prezentovať s akou-takou presnosťou. Takzvané „prechodné obdobia“ sú najhmlistejšie. Nemali by sme sa dať zlákať koncepciou dynastie, hoci vyzerá dôveryhodne. V skutočnosti nevieme, prečo sa prechádzalo z jednej dynastie do druhej. Nepoznáme ani kritériá, ktoré rozhodovali o dĺžke trvania jednej dynastie: 18. dynastia je veľmi početná, zatiaľ čo v 28. dynastii je len jeden kráľ a 7. dynastia pravdepodobne ani neexistovala.

Ak hodnotíme význam niektorého faraóna, často sa odvolávame na frekvenciu výskytu jeho mena na stélach, skarabeoch a v iných prameňoch. Avšak strata veľkej časti dokumentov môže byť príčinou našich omylov pri ich hodnotení.

Christian Jacq: *Egypt veľkých faraónov* (1997)

Rosetská doska

- 4. Analyzujte nasledujúci historický prameň.**

Prameň 2

Vieš, ako kópiu tabulky urobiť? Tabulku v poriadku uložiť vieš? Vieš, ako piesne rôzne zapísať a na odseky rozdeliť, kde v piesni refrén začína, kde finále je a kde odpoveď zboru? Poznáš sumerčinu inú, totiž reč šperkárov, reč výrobcov pečatí, môžeš ju počúvať? A rétoriku poznáš, vieš, ako reč poháňača kráľ, pastiera, lodníka spisovne vyjadriť, poznáš ich výrazy? Vieš, ako sa násobí, sčíta a odčíta, ako sa prevádza na spoločného menovateľa? Poznáš účtovníctvo a spisovanie inventára? Vieš, ako platidlá prevádzať, dokážeš diel poľa vymerať?

Tabulka skúšobných otázok na záverečné skúšky

- a)** Vypíšte činnosti a zručnosti, ktoré musel ovládať absolvent písárskej školy z novosumerského obdobia (21. – 20. stor. pred Kr.).

- b)** Uvedte, ktoré vedy sa spomínajú v úryvku.

c) Doplňte druh písma, ktorým boli sumerské tabuľky popísané.

d) Napíšte názov najznámejšej sumerskej literárnej pamiatky.

5. Podľa historického prameňa zhodnotte základné zloženie potravy ľudí blízkovýchodných starovekých civilizácií.

.....

.....

.....

.....

.....

Prameň 3

O čo viac než ja má roľník?
Enkimdu, muž priekopy, brázdy a pluhu,
o čo viac než ja má roľník?
Keď piva mi dobrého naleje,
nalejem roľníkovi čerstvé mlieko,
keď chlebovú placku mi dá, pridám roľníkovi medový syr.
Až jeho jedlo zjem a nápoje vypijem,
ešte tu bude smotany dosť,
ešte tu bude dostatok mlieka.

Pastier sa smial, na brehu hlinitom sa smial,
na brehu rieky sa smial, na brehu rieky ovce vodil.
K pastierovi, čo po brehu prechádzal,
Enkimdu, roľník, pristúpil,
roľník, muž priekopy, brázdy a pluhu,
s pastierom dal sa do hádky.

Dumuzi a Enkimdu

6. Rieky (Eufrat, Tigris, Níl...) boli pre starovekých obyvateľov veľkých „riečnych civilizácií“ základnou súčasťou ich života.

Prameň 4

16 mužov pracovalo jeden deň na stavidle pri Dublaute a pri nádrži blízko záhrady Aaby, a tiež pri vpuste do kanála Edunda vyberali bahno. 36 mužov pracovalo dva dni, zvädzali vodu do priekopy pri vpuste kanála a vyberali tam bahno. 28 iných mužov pracovalo jeden deň, nosili trstinu z poľa Endudu na pole Ganunkara. 16 mužov pracovalo jeden deň, vytrhávali krovie z brehu kanála Urabba. 15 mužov bolo chorých. Predák Abbasig potvrdil Luduga. Zapísané v roku, kedy bol dokončený čln boha Enkiho.

Pracovný výkaz z Ummy (asi 2035 pred Kr.)

Prameň 5

Kanál, ktorého správou som poverený, je celkom zanesený. Bude potrebné nariadiť nútenú prácu veľkému množstvu ľudí. Preto som nemohol prísť do Terky. Práca, do ktorej som sa pustil, je veľmi ťažká. Miestami sa musí kopať priekopa do hĺbky dvoch lakťov, niekedy aj troch. Od chvíle, čo som prácu začal, nezastavil som sa. Dnes, 12. dňa mesiaca igi-kur, dávam teda tento list doručiť svojmu vládárovi. Do štyroch dní budem môcť dať vpustiť vodu do kanála. Zastavím ju pri obci Ia-II, aby mohlo byť zásobené vodou mesto Dúr Jachdulin s okolím. Potom prejdem na úsek kanála z Bít-Zarchánu do Terky: dám vybrať trstinu, ktorá zaberá dno kanála, aj s bahnom, ktorým bol zanesený.

Správa jedného z guvernérov marijskému kráľovi Zimrilimu (18. stor. pred Kr.)

a) Na základe prečítaných ukážok vypíšte, čo všetko musel dať urobiť guvernér poverený správou kanála.

.....

.....

b) Uvedte, akým spôsobom to guvernér zabezpečil.

.....

c) Vypíšte, aké druhy činností vykonávali muži pri čistení kanála.

.....

Prameň 6

Buď pozdravený Níl,
ktorý prameníš zo zeme a plynieš,
aby si poskytol Egyptu život!
Keď sa omeškáš; nosy sa zapchajú
a z každého je hneď chudák;
bohom sa dostáva menej obetných chlebov
a milióny ľudí zomierajú.
Keď stúpaš, zem jasá a každý sa raduje:
ústa sa rozosmejú a zuby zažiaria.
Aj keby ľudia uctievali všetkých bohov,
vták v púšti nevzlietne,
človek si ruku nepozláti,
striebróm sa neopije,
lapisu lazuli¹ sa nenaje;
jačmeň je nad všetko bohatstvo!
Vracaj sa do Egypta, ty, ktorý zabezpečuješ mier
a dodávaš zeleň obom brehom!
Udržiavaj nažive ľudí i zvieratá pomocou darov svojich polí!
Prekvitaj neustále, prekvitaj neustále, Níl, prekvitaj neustále!

mudrc Cheti (žil okolo r. 1970 pred n. l.): *Chválospev na Níl*

⁽¹⁾ kameň lazulitu (nerast zelenomodrej farby)

d) Vysvetlite, prečo bolo pre krajinu dôležité udržiavať kanál priechodný.

e) Zistite, ako dnes štáty zabezpečujú odstraňovanie škôd po ničivých záplavách.

f) Uvedte, ktoré ďalšie informácie môže historik z týchto textov získať.

7. Všimnite si znenie kúpno-predajnej zmluvy, prostredníctvom ktorej sa uskutočňoval predaj.

Vypíšte, ktoré informácie zmluva obsahovala.

Prameň 7

Dvierka z dosák patriace Marduk-Mubalitovi, synovi Šamaš-Bél-Iliho, kúpil Nábium od Marduk-Mubalita. Ako ich cenu kupec zaplatil 1 šekel preskúšaného striebra. Pred Ibkatom, Apil-Ilišuovým synom. Dňa 11. ajjara v roku po postavení Entenovej sochy kráľom Abiešuchom.

Novobabylonské obdobie

8. Aké právne spory riešili egyptské sudy v časoch Novej ríše?

Prameň 8 / Pohľad historika

A) Pri práci v stodole Maatinho chrámu som ochorel a musel som ležať. A vtedy vzal muž z pohrebiska Raja, ktorý pôsobí ako súdny sluha, odev zo šesťlaktovej látky. Späť ho už nevrátil. A tiež vzal jedno vreco pšenice a štyri koše patriace chrámu.

B) 5. roku 3. mesiaca doby žatvy 2. dňa sa k súdnemu zboru dostavil predák Hai spoločne s Penamonom, Ptašsedom, Vennofrem a Tvosretom. Predák Hai povedal: Čo sa mňa týka, strávil som noc vo svojej kôlni. Tu sa dostavil Penamon so svojimi ľuďmi a tvrdili: Faraón má vo svojej veľkej ruke dôkaz proti Haiovi, že ohováral kráľa Setchiho. Súd im preto povedal: Povedzte nám, čo ste počuli! A oni sa vo svojich výpovediach zaplietli natolko, že sa nakoniec ešte medzi sebou pohádali. Predák Paneb im povedal: Povedzte nám, čo ste počuli! A oni odpovedali: Nepočuli sme vôbec nič. Súd im teda povedal: Povedzte – ako trvá Amon, ako trvá vládca: v ruke faraóna nie je žiadny dôkaz; dnes mlčíme, ale keby sme s tým zase chceli prísť zajtra alebo napozajtra, potom nech nám odrežú nosy aj uši.

C) V 13. roku vlády faraóna, môjho pána, pred štyrmi rokmi, som súhlasil s tesárom Sutechnachtom, synom Penanketa, aby sme lúpili v hrobkách pohrebiska. Pátrali sme a našli hrobku kráľa a kráľovskej manželky Nebchas. Bola chránená a zapečatená omietkou, ale my sme ju násilím otvorili. Otvorili sme ich rakvy aj obvinadlá, do ktorých boli zabalení. Našli sme vznešenú múmiu kráľa, vyzbrojeného ako bojovníka. Na krku mal mnoho amuletov v podobe posvätných očí a zlatých ozdôb a na sebe mal zlatú masku. Vznešená múmia kráľa bola celá pokrytá zlatom a striebrom, pritom rakva bola vyložená všetkými druhmi drahokamov. Vzali sme zlato, ktoré sme našli na vznešenej múmii tohto boha, jeho amulety v podobe očí a ozdoby, ktoré mal na krku a obvinadlách, v ktorých ležal. Obvinadlá sme zapálili. Ukradli sme výbavu, ktorú sme na nich našli, predmety zo zlata, striebra a bronzu a rozdelili sme sa medzi sebou.

Břetislav Vachala: 77 zájímavostí ze starého Egypta (1987)

a) Pomenujte uvedené trestné činy.

A)

B)

C)

b) Zistite (napr. na internete), aké tresty mohol dostať egyptský zločinec.

.....

9. Posúďte osobnosti starovekých vládcov.

Prameň 9

Toto je zoznam hrdinských činov, ktoré vykonal tento dobrý boh ako vynikajúce príklady svojej hrdinskosti (...) aby sa ešte milióny rokov, čo prídu, hovorilo o jeho chrabrych skutkoch, nehladiac na hrdinské činy, ktoré Jeho Výsosť koná dňom a nocou...

Keď bol nakrátko na poľovačke v istej cudzej krajine, jeho korisť bola väčšia než korisť celého vojska. V jedinom okamihu usmrtil šípami 7 levov. V jedinej hodine ulovil stádo 12 divých býkov, bolo to ešte pred raňajkami, pričom ich chvosty boli určené na jeho chrbát.

Keď sa vracal z Nahriny, zložil v nijskej stepi 120 slonov. Prekročil Eufrat a rozmetal mestá na oboch jeho stranách, takže ich navždy zničil ohňom, pričom na jeho východnom brehu postavil stélu so svojimi hrdinskými činmi (...) Pri výprave proti krajine Dhj neprestala Jeho Výsosť usmrcovať tých, čo sa v nej proti nemu búrili, a odmeňovať tých, čo boli jeho prívržencami (...)

Thutmose III. (15. stor. pred Kr.), Egypt – Nová ríša, z nápisu na stéle v Monthovom chráme v Ermente

Prameň 10

Získal som poznanie toho, čo múdry Adapa odkryl ľuďom, skrytého pokladu nebies i zeme, môžem o nich debatovať na zhromaždení učencov. S najchýrnejšími veštcami viem hovoriť o zbierke Pečeň, odraz nebies. Vyriešim inverzné počty a najzložitejšie násobenie, kde nie je určené riešenie. Plynulo čítam všetky učené tabuľky, ktorých sumerčina je nejasná alebo ktorých akkadčina sa dá iba s ťažkosťami správne čítať. Rozlúštim aj nápisy na kameňoch písané v čase pred potopou, ktoré sú tajomné, hluché a neurovnané... Vyznám sa v povolani všetkých vzdelancov.

Aššurbanipal (7. stor. pred n. l.), Novoasýrska ríša

a) V texte podčiarknite, ktoré svoje činy vymenúva faraón Thutmose III.

Vysvetlite, prečo napísali tento text.

.....

b) V texte podčiarknite zručnosti, ktoré ovládal asýrsky kráľ Aššurbanipal.

Stručne charakterizujte jeho osobnosť.

.....

c) Usúďte, ktoré skutky a schopnosti panovníkov sú reálne a ktoré nie.

.....

d) Z textov vypíšte informácie, ktoré sú pre historikov dôležité.

e) Uvedte, aké postavenie mali panovníci vo svojich krajinách.

f) Môžeme sa aj dnes stretnúť s podobnými textami (predvolebná kampaň, médiá)?

10. Porovnajete morálne zásady v nasledujúcich textoch.

*Konaj spravodlivosť, aby si dlho pobudol na zemi.
Utíš plačúceho, neutláčaj vdovu,
nezatracuj človeka kvôli majetku jeho otca
a nepoškodzu veľmožov uberaním ich statkov.
Vyhýbaj sa tiež nespravodlivému trestaniu;
nezabíjaj – to ti neprinesie žiadny úžitok;
trestaj ranami a väzením –
potom bude táto krajina dobre spravovaná.
Výnimkou nech je iba ten vzbúrenec,
ktorého zámary boli dokázané,
lebo boh má poznať zradcu
a boh mu má prisúdiť trest smrti –
človek má však byť mierny,
aby mohol pokojne dokončiť svoj život.
Preto ty nezabíjaj nikoho, koho cnosti poznáš
a s kým si sám kedysi čítal v knihách.
Nerob rozdiel medzi synom človeka vznešeného
a človeka nízkeho pôvodu,
ale vyberaj si ľudí podľa ich pracovného výkonu,
aby sa darilo všetkým pracovným odvetviam.*

Ponaučenie faraóna Merikarea
(1. prechodné obdobie)

*Keď budete zväztať úrodu svojej zeme, nežniete svoje pole až
do koreňa, a keď zoberiete svoju úrodu, nepaberkujte. Ani vo
svojich viniciach nepaberkujte, čo poodpadúvalo v tvojej vinici;
nechajte to pre chudobných a cudzincov! Ja, Pán, som váš Boh!
Nekradnite, neluhajte a neklamte jeden druhého! Neprisahajte
falošne na meno moje, aby ste nezneuctili meno Boha svojho! Ja
som Pán.
Nekrivdi a neokrádaj bližneho svojho! Mzda za robotníka nech
neostáva v твоjich rukách do druhého rána! Hluchému sa
nevysmievaj a slepému neklad' do cesty prekážky, ale boj sa Boha
svojho! Ja som Pán.
Na súde nezapríčiňuj krivdu! Ani chudobnému nenadržuj, ani
zámožnému nechytaj stranu! Svojho bližneho súd' spravodlivo!
Neroznášaj osočovania medzi súkmeňovcami! Nečíhaj na život
bližneho svojho! Ja som Pán.
Nenos nenávisť vo svojom srdci voči svojmu bratovi! Úprimne
napomeň svojho bližneho, aby si nezvalil preň vinu na seba!
Nebud' pomstivý proti príslušníkom svojho ľudu a nehľadaj voči
nemu pomstu, ale miluj bližneho svojho ako seba samého! Ja som
Pán!*

Biblia,
3. kniha Mojžišova (Levitikus) 19, 9 –18

a) Vypíšte z textu rovnaké či podobné etické hodnoty.

b) Vypíšte zásady, ktoré sú v textoch rozdielne.

c) Napíšte základný rozdiel medzi židovským náboženstvom a inými starovekými náboženstvami.

d) Napíšte päť pravidiel, ktoré vy považujete za najdôležitejšie vo svojom živote.

11. Poznate najstaršie staroveké ríše?

- a) Odhaľte názvy starovekých štátov a v charakteristikách doplňte chýbajúce údaje.
b) Jednotlivé štátne útvary nájdite v atlase.

Najväčší rozkvet: 24. – 23. stor. pred Kr.

Hlavné sídla:

Maximálny rozsah ríše: oblasť Mezopotámie, časť dnešnej Sýrie a Palestíny

Rieky:

Hlavné jazyky: semitská akkadčina, sumerčina

Písmo: klinové

Najvýznamnejší vládca: Sargon I.

Charakteristická črta: plne profesionálna armáda

Nepriateľ: Gutejci

Najväčší rozkvet: 1343 – 1320 pred Kr.

Hlavné sídla: Chattušaš

Maximálny rozsah: územie dnešného Turecka, Sýrie, Libanonu a časť Izraela

Dominantný jazyk:

Písmo:

Najvýznamnejší vládca: Šupiluliumaš

Charakteristická črta: vojnové vozy

Nepriateľ: Egyptania, Kaškovia

Najväčší rozkvet: 14. – 11. stor. pred Kr., 9. – 7. stor. pred Kr.

Hlavné sídla: Aššur, Ninive

Maximálny rozsah: severná Mezopotámia, Sýria, Palestína, Egypt

Rieky:

Jazyk:

Písmo: klinové

Najvýznamnejší vládca: Aššurbanit I., Tukulti-Ninurta I., Aššurbanipal

Charakteristická črta: bojovná a krutá armáda, presídľovanie podrobeného obyvateľstva, obchodné stanice, knižnice

Nepriateľ: Babylončania, Médovia

Najväčší rozkvet: druhá polovica 2. tisícročia pred Kr.

Hlavné sídla: Cenej, Memfis, Téby

Maximálny rozsah: od 4. nílkeho kataraktu na juhu po Eufkrat na severe

Rieka: Níl

Jazyk:

Písmo:

Najvýznamnejší vládca: Hatšepsovet, Thutmose III., Ramesse II. Veľký

Charakteristická črta:

Nepriateľ: Hyksosovia, Chetiti, Asýrčania, Peržania

Najväčší rozkvet: Staro.....

ríša – 18. stor. pred Kr., Novo.....

ríša – 605 – 562 pred Kr.

Hlavné sídla: Babylon, Isin, Ur

Maximálny rozsah ríše: dnešný Irak, oblasť Sýrie a Palestíny

Rieky:

Dominantný jazyk: semitská babylončina

Písmo:

Najvýznamnejší vládca: Chammurapi, Nabukadnesar II.

Charakteristická črta: stavby stupňovitých chrámov – zikkuratov

Nepriatelia: Chetiti, Elamiti, Asýrčania

Najväčší rozkvet: 6. – 5. stor. pred Kr.

Hlavné sídla: Persepolis, Súsy, Babylon

Maximálny rozsah: časť Balkánu, Malá Ázia, časť strednej Ázie, Mezopotámia, Egypt, časť Sýrie, Palestína

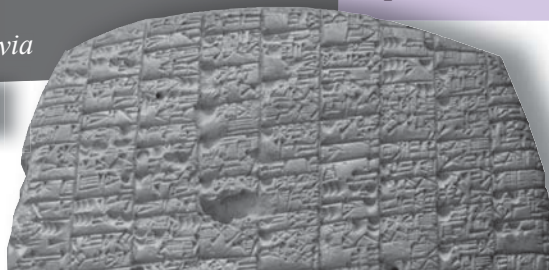
Dominantný jazyk:

Písmo:

Najvýznamnejší vládca:

Charakteristická črta: mohutná armáda

Nepriateľ: Gréci

c) Doplňte tabuľku.

Krajina	Vynálezy/základy vied
Sumer/ Mezopotámia	koleso, šesťdesiatková sústava
Egypt	
Fenícia	algebra, purpur, hláskové písmo
Čína	
India	

d) Napíšte význam uvedených okrídlených výrazov známych z Biblie.

babylonská veža

Lótova žena

márnotratný syn

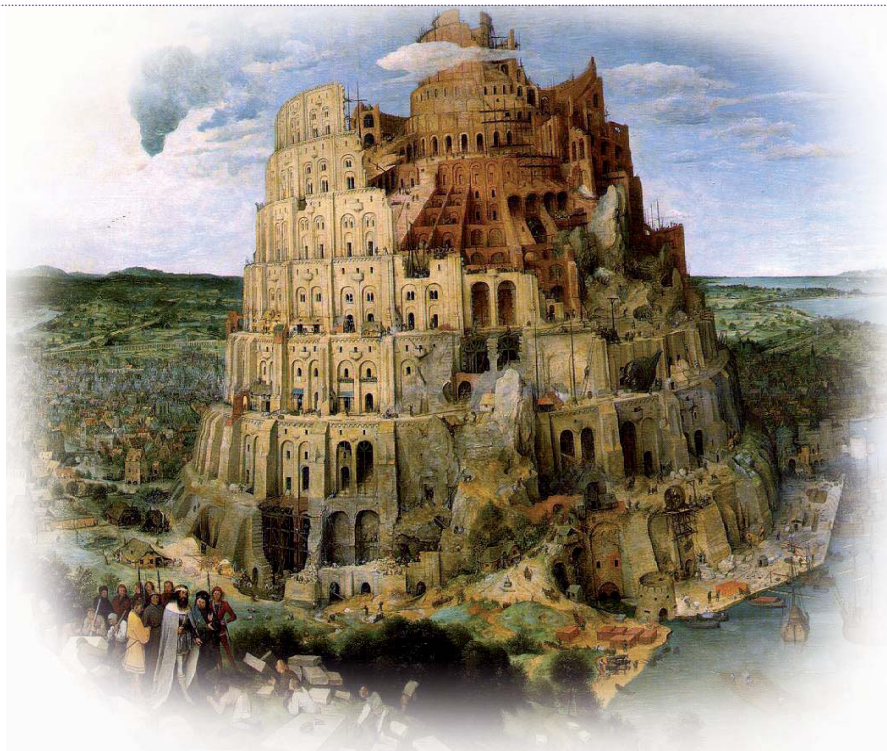
Noemova archa

Sodoma a Gomora

stát ako solný stĺp

šalamúnske riešenie

trúba jerichová

Použitá literatúra

- BAUEROVÁ, Anna: Keltové v Čechách. Průvodce po památkách keltské kultury. Praha/Litomyšl: Paseka, 1996, 190 s. ISBN 8071850543
- Bible/Písmo svaté Starého a Nového zákona/Ekumenický překlad. Praha: Ekumenická rada církví v Československu, 1985, 2007, 283 s.
- DVOŘÁK, Pavel: Stopy dávnej minulosti 1/ Slovensko v praveku. Budmerice: Rak, 2002, 335 s. ISBN 8085501228
- DVOŘÁK, Pavel: Stopy dávnej minulosti 2/ Slovensko v staroveku. Budmerice: Rak, 2003, 279 s. ISBN 8085501246
- FAGAN, Brian M. (zost.): Sedmdesát velkých vynálezů starověku. Bratislava: Slovart, 2005, 304 s. ISBN 8080850232
- JACQ, Christian: Egypt velkých faraónov. Bratislava: Remedium, 2002, 255 s. ISBN 8088993474
- KLÍMA, Josef: Ľudia Mezopotámie. Bratislava: Obzor, 1988, 315 s.
- MITHEN, Steven: Konec doby ledové/Dějiny lidstva od r. 20 000 do r. 5000 př. Kr. Praha: BB/art s. r. o., 2006, 733 s. ISBN 8073417685
- VACHALA, Břetislav: 77 zajímavostí ze starého Egypta. Praha: Albatros, 1989, 265 s.

- http://www.en.wikipedia.org/wiki/World_population (12. 01. 2011)
- <http://ldolphin.org/popul.htm/> (12. 01. 2011)

